

УДК:661.686.543

ОДЕРЖАННЯ АДСОРБЕНТІВ НАФТОПРОДУКТІВ КАРБОНІЗАЦІЄЮ ВІДХОДІВ РИСОВОГО ВИРОБНИЦТВА

Тертишний О.О., канд. техн. наук, доцент
Тертишна О.В., канд. техн. наук, доцент
ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет»,
м. Дніпропетровськ

Досліджений процес карбонізації рисового лушпиння з метою отримання адсорбенту для очищення води від нафтопродуктів. Визначені основні технічні характеристики адсорбенту.

As alternative filler materials for elastomers based on particulate and carbonized rice husk were suggested. Their influence on the technological characteristics of the rubber compounds has been studied.

Ключові слова: рисове лушпиння, карбонізація, адсорбент, нафтопродукти, екологія

Постановка проблеми. У зв'язку з накопиченням небезпечних екологічних диспропорцій важливим питанням стає розробка і здійснення таких еколого-технологічних інновацій, які дозволяють раціоналізувати можливості і ресурси, орієнтуючись на необхідний результат.

До найбільш поширених речовин, що забруднюють природні води, відносяться нафта і нафтопродукти. Окрім глобального забруднення морів і океанів значні кількості нафтопродуктів потрапляють у внутрішні вододжерела. У зв'язку з цим, особливо гостро стоїть питання про створення ефективних матеріалів - сорбентів для очищення води від плаваючої нафти і нафтопродуктів.

Нині у світі розроблені більше 200 видів сорбентів з різних видів сировини, які відрізняються як по способах отримання, так і по особливостях застосування.

Увага дослідників постійно приваблює ідея створення вуглецевих матеріалів різного призначення з вуглецьвмісних відходів, зокрема рослинного походження. Доступним і дешевим в цьому плані сировинним джерелом вважається багатотоннажні відходи переробки рису - рисове лушпиння(РЛ).

У рисосіючих регіонах щорічно скупчуються сотні тисяч тонн рисового лушпиння, яке створює серйозні проблеми з їх утилізацією. Рисове лушпиння (РЛ) за своєю природою складається з ряду органічних сполук основними з яких являються целюлоза і лігнін і мінеральна частина, яку представляє кремнезем. По хімічному складу в РЛ міститься більше 35 % мас. вуглецю і близько 20 %мас. діоксиду кремнію.

Виходячи із складу РЛ, вона може бути дешевою поновлюваною сировиною для отримання аморфного діоксиду кремнію, карбїду кремнію, а також для отримання вуглецьвмісних сорбентів [1- 3].

Мета роботи. Розробка технологій отримання сорбентів для збору нафтопродуктів з гідросфери на основі використання відходів сільського господарства і промисловості.

Результати та обговорення. Якщо проаналізувати дані термодинамічних розрахунків для умов термообробки РЛ в атмосфері продуктів термолізу (рис.1), можна зробити висновок, що в рівноважних складах реакційної системи що відповідає середньому елементному складу РЛ, в температурному інтервалі 300 - 1700 К, міститься в конденсованому стані вуглець і діоксид кремнію. Це свідчить про можливість модифікації їх структури в цьому температурному інтервалі і отримання композиційних матеріалів шляхом простої карбонізації.

Зразки карбонізовані при різних температурах (300 – 500 °С), візуально відрізняються від зразків, які пройшли термообробку при більш високих температурах, при цьому мають швидше темно-буре, ніж чорне забарвлення. З цього виходить, що процес карбонізації до температури 500°С проходить не повністю.

Встановлено, що питома поверхня карбонізованої РЛ зростає зі збільшенням температури процесу і досягає максимуму в 150 м²/г при температурі 700 °С, а потім зменшується.

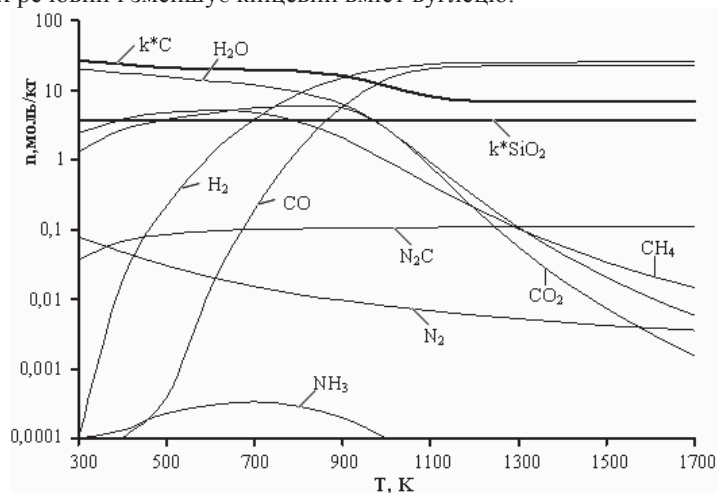
РЛ у своєму складі містить полісахариди і мінеральну частину. В ході процесу карбонізації можна чекати зміни кристалічності речовин, тобто їх структури.

При температурі карбонізації вище 750 °С аморфний діоксид кремнію переходить в кристобаліт. Складніші перетворення зазнає вуглеводна частина сировини [4, 5]. Так карбонізація целюлози протікає в чотири стадії.

В ході першої стадії(25 – 150 °С) відбувається десорбція вологи з поверхні, дегідратація за рахунок утворення води з гідроксильних і водневих груп, а також зростання локальної впорядкованості взаємного розміщення молекул. Процеси, що протікають на цій стадії, зворотні.

Друга стадія протікає в інтервалі температур 150-240 °С і супроводжується внутрішньомолекулярною деструкцією з утворенням зв'язків $-C=O$ і $-C=C-$.

Інтервал температур 240 – 400°С відповідає третій стадії карбонізації. У цьому інтервалі температур протікають процеси деструкції макромолекул, що призводить до розпаду початкових полімерів на окремі кільця і утворення фрагментів $C_4(-CH=CH-CH=CH-)$ одночасно з деполімеризацією, що підвищує вихід летких смолистих речовин і зменшує кінцевий вміст вуглецю.

Рис. 1 – Температурна залежність рівноважного складу при термообробці РЛ в атмосфері продуктів термолізу

Основними процесами четвертої стадії (400–700 °С) є ароматизація з виділенням водню і конденсацією фрагментів C_4 в "вуглецевий полімер". Конденсація фрагментів C_4 може приходити по "подовжній" і "поперечній" схемах.

У разі "подовжньої" схеми фрагменти C_4 стикуються у формі ланцюгового полімеру. Зв'язування сусідніх ланцюгів призводить до утворення графітоподібних шарів. При "поперечній" полімеризації кожен фрагмент стикується зі своєю копією з утворенням вуглецевого ланцюга, що росте в поперечному напрямку. Взаємодія сусідніх ланцюгів породжує утворення шарів.

Закономірно припустити, що протікання процесів карбонізації РЛ набагато складніше і може відрізнятися як по складу продуктів, що містяться в карбонізованому зразку, так і за структурними характеристиками карбонізату. Проте, результати елементного аналізу і динаміка зміни маси зразка в ході термолізу свідчать, що процес карбонізації РЛ вписується в подібну схему.

Виходячи з розглянутого механізму карбонізації РЛ, сорбент доцільно одержувати в інтервалі 400 – 700 °С., в припущенні, що полімеризація вуглецю не закінчена.

Зразки адсорбента готували прокалкою попередньо подрібненого до середнього розміру часток 200 мкм РЛ протягом 90 хвилин в атмосфері продуктів термолізу. Вивчалась активність зразків синтезованих при різних температурах термолізу від 400 °С до 750 °С з кроком 50 градусів.

Вплив температури карбонізації РЛ на сорбційну здатність досліджували на зразках нафти з густиною 968 кг/м³ при 20 °С методом занурення зразків адсорбента в нафту.

Експериментальні результати представлені на рис. 2.

Кращі сорбційні властивості показали зразки, отримані при температурі 700 °С. Процес карбонізації тривав 90 хвилин. Сорбційні характеристики нафтосорбенту отриманого при температурі 700 °С вивчали в динамічних умовах шляхом фільтрації модельних сумішей нафтопродуктів з водою через нерухомий шар адсорбенту.

Адсорбційну колонку наповнювали адсорбентом, потім зверху вниз самопливом пропускали забруднену воду об'ємом 1000 мл з відомою концентрацією нафтопродуктів. Залишкову концентрацію нафтопродуктів в останніх 100 мл фільтрату визначали фотометричним методом. Результати експериментів представлені в таблиці 1.

Досліджувався вплив часових характеристик на сорбційні здібності карбонізованого при 700 °С РЛ. Встановлено, що процес адсорбції складається з двох фаз: швидкої і повільної.

Більша частина нафтопродуктів (близько 85 %) поглинається впродовж перших 5 хв. На другому етапі, який триває близько 60 хв. йде повільний процес до досягнення рівноваги. Первинний високий рівень нафтопоглинання пов'язаний з наявністю великої кількості макропор. Це також пояснюється адсорбцією на поверхні часток, з подальшим проникненням у внутрішні мікропори.

До важливих експериментальних характеристик адсорбенту нафтопродуктів, природно, відносяться плавучість і водопоглинання, які при зборі нафтопродуктів на водних поверхнях мають істотне значення.

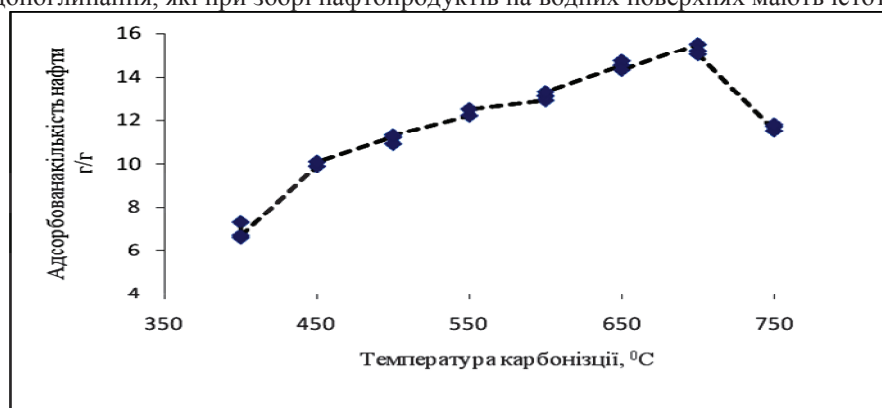

Рис. 2 – Залежність сорбційної здатності адсорбенту на основі РЛ від температури карбонізації

Для сорбентів рослинного походження характерне високе водопоглинання в силу їх природи, проте воно може знижуватися при гідрофобізації поверхні в результаті термообробки. Сорбенти повинні мати плавучість, причому запасу плавучості повинно вистачати на завершення усіх операцій по очищенню поверхні і збору відпрацьованого сорбенту.

Таблиця 1 – Результати випробувань сорбентів на основі РЛ

Забруднювач води	Маса сорбенту, г	Концентрація забруднювача у воді, г/л		Ступінь очищення, %
Мазут М-Z	2,5	10	0,002	99,0
Дизпаливо	2	12	1,1	90,8
Нафта	1,8	9	0,025	99,0

Дисперсні нафтосорбенти відрізняються меншим водопоглинанням, ніж гранульовані, що пов'язане з більшою гідрофобізацією поверхні лушпиння смолистими продуктами розкладання целюлози і лігніну, що виділяються при високотемпературному піролізі сировини. Результати дослідження адсорбції води показали, що для карбонізату, який одержано при температурах до 500°C, цей показник росте, а потім поступово зменшується. Збільшення часу карбонізації також зменшує адсорбцію води, що пов'язано з гідрофобізацією поверхні лушпиння смолистими продуктами розкладання целюлози і лігніну.

Зразки РЛ карбонізовані при 700°C демонстрували 90 -95 %-ну плавучість після поглинання нафти впродовж 24 годин, що є необхідною вимогою для нафтових сорбентів.

Висновки

На підставі проведених досліджень можна зробити висновок, що відходи рисового виробництва є перспективним сировинним матеріалом для одержання адсорбентів.

Сорбенти з РЛ, отримані шляхом карбонізації, мають високу адсорбційну активність по відношенню до нафти і нафтопродуктів, добру плавучість і низьке водопоглинання.

Карбонізацію доцільно проводити в інтервалі температур 650 -700°C

Додатково необхідно розробити та дослідити способи активації адсорбентів.

Література

1. Сорока, П.И. Физико-химические основы процесса получения диоксида кремния из рисовой шелухи [Текст] / П.И. Сорока и др. // Вестник нац. техн. ун-та "ХПИ". – 2010. – №10. – С. 124 – 134
2. Сорока, П.И. Определение технологических параметров процессов получения кремнийсодержащих соединений из отходов рисового производства [Текст] / П.И. Сорока и др. // Наук. праці ОНАХТ. – 2011. – №39. – С. 219 –226
3. Тертышный, О.А. Получение сорбентов карбонизацией рисовой шелухи для очистки воды от нефтепродуктов [Текст] / О.А. Тертышный и др. // Праці Одеського політехнічного університету. – 2013. – Вип.3(42). – С. 306 –309
4. Махорин, К.Е. Физико-химические характеристики углеродных сорбентов [Текст] / К. Е. Махорин, И. Я. Пищай // Деминерализация воды. – 1996. – № 2. – С. 74 – 83
5. Фиалков, А. С. Углерод. Межслоевые соединения и композиты на его основе [Текст] / А. С. Фиалков // М.: Аспект пресс. – 1997. – 718 с.